תאריך הורדה: 28 אפריל 2022. מקור: עמוד 3, חרות, 31 דצמבר 1965 *** מתוך אתר "עיתונות יהודית היסטורית", הספרייה הלאומית ואוניברסיטת ת"א

/ עתוננו זה ושרותו

מנ. בגין

א.

אין שום חרפה להודות, כי בטאונה של מפלגה מפסיק את הופעתו מחמת קשיים כספיים. המפלגות הסוציאליסטיות בישראל, אשר לכל אחת מהן עתון יומי משלה, יכולות לשמוח הרבה וללגלג במקצת. בעיות כספיות אינן מטרידות אותן. אין פלא. בבעלותן נמצאים מפעלים עסקיים מרבי רווחים. אמנם הסוציאליסטים שלנו, על פי הילכתם, רואים בעבודה שכירה, בתור שכור, ניצול האדם על־ידי האדם. אך הן עצמן אינן מהססות להשתמש בה במפעליהם שלהם, על אף כל האלות והשבועות וההחלטות, לפי הן מקומה של זו הנצלנית לא יכירנו במחנה רודף השויון. אנו עבודת שכירים יוצרת, כפי שמרכס כתב, ערך עודף, הרי תלמידיו הישראלים נוטלים אותו מהם, ללא היסוס, באופן מתמיד. כך הם יכולים, ללא סיבוכים מיוחדים, לקיים גם את עתוניהם. זהו זהב־דל בין ההלכה לבין המעשה. את השוויון הוא ממית; אבל כסף הוא מייצר.

לנו אין מפעלים צוברי הון. הציבור, התומך בנו, הוא בן־חורין כמלוא המשמעות המושג. הוא קשור אלינו; אין הוא תלוי בנו. אנו משפיעים עליו ברעיון ובהסברה. בינו ובינינו אין שום יחסי תלות, שנתגלתה, בשנת 1965, ל־אנשי מפא"י לאחר פרישתם ממנה. מעט האמצעים, שאנו משיגים לקיום פעולתנו, לא בא לנו אלא מאוהדים. וזה באמת מעט מאד. משום כך מלווה אותנו הדאגה לאמצעי קיום מינימליים מאז ומתמיד. והחזקתו של עתוננו היתה קשורה, במשך כל השנים, בקשיים ובמאמצים רבים.

מבחינה זו דומה מצבנו לזה של המפלגות הסוציאליסטיות... בחוץ־לארץ. למפלגה הלייבור ב־בריטניה היה בטאון מפורסם ושמו „הדיילי הרולד", שליוה אותה אם באופוזיציה ואם בשלטון. אולם מפלגה זו, וכן האיגודים המקצועיים הקשורים בה, שאין להם בתי חרושת משלהם, לא יכלו עוד לכסות את גרעונותיו הגדלים של עתונם. הופעתו, בשמו ובמתכונתו, הופסקה. הוא הדין יתרונה הנודע של המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. גם היא, כרעותה מעבר לתעלה, אינה מקיימת עסקים משלה. עתונה היומי „לה־סופוליר", בו ליאון בלום היה מפרסם רשימותיו, סבל מקשיים כספיים מתמידים, עדי היותו, בתקופה מסויימת, לשבועון. עובדה היא, כי הסוציאליסטים האירופיים, אף בהיותם בשלטון, אינם מנסים להקים את משטר התלות המכניס שהוקם בישראל.

נשוב לעתוננו ולמכאובינו. הוצאות החזקתו גדלו מדי שנה בשנה. הכנסותיו לא הדביקון, אלא נשארו הרחק מהן. כל מאמץ אנושי אפשרי נעשה, כדי, על אף החסר המתמיד והגובר, להמשיך בהופעתו היום־יומית. אולם אלה, אשר על שכמם הוטלה מעמסה זו, הגיעו למסקנה, כי לא תהא עוד שום יכולת, בשנים הבאות, לשאת בגרעון המצטבר. החחלטה היתה קשה. אולם בתנאים הקיימים, והנראים לעין. הועמדנו בפני כורח.

לאחרונה הושמעו טענות נגד עצם המוסד של בטאונים מפלגתיים, לאו דווקא משום שגרעוניים הם — כולם כאלה, אך יש מי שיש לו מאין למלא את החסר — אלא משום שהם נושאים את דבר המפלגה. מוטב, אומרים לנו, כי תהיה בישראל עתונות בלתי־מפלגתית בלבד. ועל שם תואר זה מתווספים אחרים, כולם רוכשי לב.

אינני סובר, כי טענות והשגות אלו הן נכונות וצודקות. לכל זרם מדיני, רציני דרוש כלי מבטא שישא רעיונותיו. בימי נעורי שמעתי את נחום סוקולוב ז"ל ממשיל ואומר: עתון למפלגה הוא כפה לאדם. יש במשל זה, שנחרת בזכרוני, חוכמת חיים רבה. וכפי שאנשים שונים, המבטאים דעותיהם בלשונם, מעשירים את דעת הבריות, כן גם עתונים, המביאים דעות פוליטיות שונות, מגוונים את החיים במדינה חופשית.

אבל עתון מפלגתי, אומרים לנו, הוא צר אופק; יש בו כן החדצדדיות; הוא תלוי במפלגה, שהוא משמש לה לפה. אין להכחיש, כי יש מידה של צדק בהשגות אלו, אבל גם לא הסרה בהן מידה ניכרת. גדולה יותר של פשטנות מטעה.

התלות אף היא תלויה בכל עתון ובכל זרם או ציבור, העומדים מאחוריו. ועיד נא ידידי אייזיק רמבה, אחד מטובי המתונאים בישראל, עורכו של עתוננו, האם, בכל שנות עבודתו, הוא קיבל, ולו פעם אחת בלבד, הוראה לפרסם משהו, או להימנע מפירסום לדעתי, עורכו של עתון דומה לרבחובל; בעומדו על גשר הפיקוד, אין בלתו להכרעה. וודאי, אם העורך מוצא לנחוץ להתייעץ עם עמיתו, זו זכותו. כך נהוג לא רק במערכת של עתון, אלא בכל מוסד, בו רוח ההתייעצות שרויה. כי הרי אין טובה ממנה. אבל הוראות כופתות, אסור שהעורך יקבלן. אצלנו, מעולם לא ניתנו לו.

אולם בעייתו התלות, או היעדרה, היא הרבה יותר רחבה. הבה ונחבונן במציאות הישראלית. כלום יש במדינתנו עתון חופשי יותר מבטאונה של האופוזיציה? מר פרס, שהיה זמן רב בשלטון, גילה לנו, לאחרונה, תלות סמויה מן העין. הוא טוען, כי האינפורמציה, אשר נושאי המשרה יכולים, אם הם רוצים, לספקה לעתונים הבלתי מפלגתיים, היא כה חשובה להם, למוניטין שלהם ולתפוצתם, עד אשר יחסי קשר מיוחדים נוצרים ביניהם. יוצא, כי בלעדי בטאון אופוזיציוני, מתקפחת, במידה רבה, אם לא מכרעת, חרות הביטוי בישראל.

אדרבא, נשעון בנפשותינו, כי, אחרי חבלי לידה, שמיעה והבנה קשים, קמה: ילה, בראשותו של מר אשכול, מורכבת מחמש המפלגות הקרויות בשם הצנוע „מיועדות". לכולן, זולת הקטנה שבהן, יש בטאון יומי. לרשותה של הגדולה בהן עומדים גם עתונים רבים, המוסיפים להופיע בלשונות עמים זרים. אם ניקח בחשבון את טענתו של מר פרס, שהיא, כמובן, פרי הנסיון וההתבוננות, יוצא, כי בטאונה של האופוזיציה הינו לא רק חשוב לה, להפצת רעיונותיה ולהסברת עמדותיה, אלא הוא גם חיוני לקיומו של ביטוי חופשי — הופשי מהשפעה זו או אחרת של הרשות. לפיכך יש לעשות מאמץ, כדי שגם אחרי הפסקת הופעתם של „חרות" ו„הבוקר" לא ייעלם דבר האופוזיציה, החופשי והמתמיד, מעתוני הארץ.

ג.

אבל בינתיים אנו מסתמכים, אחרי שבע עשרה שנים תמימות, את דרכו של עתוננו, לא רק מחזיקת הקשיים, בהם הוא נלחם, אלא השירותים שהוא עשה לתנועה ולאומה. גדולים השירותים; ורבים המה.

עתון זה ליוונו בתקופת המעבר ממחתרת משחררת למדינה חופשית. כל העמים יודעים, כי אין סבוך וקשה ממעבר זה. והיום יודע עמנו, כי אלמלא המזימה שנחרשה בסתר נגד אניית המתנדבים והנשק, אשר הארגון הצבאי הלאומי העמיד לרשות האומה הלוחמת, בידיעתה ובהסכמתה של הממשלה הזמנית, היה מעבר זה בישראל השלוו והנאה ביותר בתולדות העמים. כי כך. ולכך הוכנו לוחמי המחתרת העברית, הם נלחמו, כדי לשחרר את עמם, לא כדי להשתלט עליו. כמעט אצל כל העמים היה מעבר זה כרוך במלחמות אזרחים ובשפיכות דמים, בהן הוכרע, לפחות לתקופה מסויימת, מי ישלוט בארץ המשוחררת. לא לשוא אמר אחד מראשי מפא"י, בשעה של השתפכות נפש: „מדוע אנו מתיחסים אל אנשים אלה, כפי שאנו מתיחסים — האם משום שהם הצילו את ישראל מגורלה של קונגו שנייה?" ועל קונגו אפשר היה להוסיף ארצות רבות בצפון, במזרח ובמערב.

לא כן היה אצלנו. על אף כל מה שהתרחש בתקופת המחתרת, ועל החופין ועל הספון שטופי הדמים, היה המעבר מחיי מחתרת שהם, לכל הדעות, מיוחדים במינם, לחיי אזרחות — כזה שכל יהודי בדורנו יכול להתגאות בו; וכמוהו יוכלו היהודים בדורות הבאים. מן הצד השני, השלטוני, לא הוקל כלל המעבר; להיפך; אנו הקפדנו, כי יהיה, כפי שהיה, תרומתו של עתוננו לתהליך המבורך, שיעור אין לה.

עתון זה ליוונו בימים, בהם הממשלה, כבר הנבחרת, התנכרה בעוות רשע למשפחות הקדושות שבניהן נפלו או היו לנכים בשורות המחתרת. לא יאומן כי יסופר? אכן. אבל כך, גם כך, היה בימים ההם בישראל. גברנו. יחום אלמנה לא עזבנו במצוקתם, בלעקתם החרישיו. כיתתנו רגלינו. עשינו כמיטב יכולתנו. עד בוא היום בו גם עיני המתעלמים נפקחו לראות את העוול הנורא ויעשו לתיקונו. ושוב; זעתון עזר, הרבה עזר.

עתון זה ראה את התנועה, שהוא בטאונה, במשברה, שהיה גם סיבה וגם תוצאה של ירידתה היחסית החמורה, בין הכנסת הראשונה לבין השנייה. מ־49 אלף קולות ירדה תנועת החרות ל־44 אלף קולות. ההפרש בין המספרים האלה אינו רב. אבל אחר היה ההפסד היחסי. מארבעה עשר המנדטים, שהיו לנו בכנסת הראשונה, לא נותרו לנו אלא שמונה בכנסת שלאחריה. בין 1949 לבין 1951 הגיעו ארצה קרוב לרבע מיליון עולים. לא קיבלנו מהם, במבחן הציבורי ההוא, אלא קולות בודדים, כי לא ידעו לא את הישפה ולא את המציאות. אך כעבור אר־בע שנים ראה עתוננו, כיצד התנועה, שהוא הוסיף לשאת את דברה, גוברת, כובשת רבבות תומכים הדשים, עוברת, על פי כוחן הייצוגי של הסיעות, מן המקום החמישי לשני בכנסת, בהשיגה 107 אלף קולות של בני חורין בישראל.

עדי אז ליוונו עתוננו במערכה נגד הסכם השילומים הקרויים, בניגוד למשמעות המלה, „שילום", עם העם שהשמיד ששה מיליון יהודים. עד היום הריני מאמין בכל לבי ובכל נפשי, כי מבחינת מוסר האומה ועתידה, צדקנו בהתנגדותנו להסכם ההוא, שהיה, על אף ההבטחות הנוגדות את אזהרתנו, להסכם של כפרה ואף תתידדות הרסנית עם עם המשמידים, אבל נכשלתי במערכה ההיא, כפי שאמרתי בהזדמנויות אחרות. אין אדם צריך להסס להודות בכשלונו. אולם הוא, הכשלון, אינו הופך עניין צודק לבלתי־צודק. עתוננו שיתף את עצמו במערכה ההיסטורית ההיא באומץ לב אזרחי, הראוי כי ייאמר עליו: למופת היה.

מיד אחרי הבחירות לכנסת השלישית, ביולי 1955, החלה למעשה המערכה המדינית — של מערכת סיני. בעוד היין של הניצחון בארצות, במדינתו. מופקרים. כמעט מידי לילה בלילה, בידי הפידאיונים והאוייב מדרום מאיים לצאת, אחר תקופה של שפיכות דמים מתמדת כזו, להתקפת הכחדה כללית על ישראל, תובעים אנחנו להכות בו, כדי לשים קץ להפקרת הדם היהודי ולאיים על עצם קיומנו. מקללים אותנו. קוראים לנו מזרחרי מלחמה. לחלל האוויר מוטל המונח המלאכותי, מלחמת מנע. דוברים רשמיים טוענים לעומתנו, כי אנו חסידיה. אנו דוחים את המונח הפרדוכסלי ומסבירים, כי המדובר הוא בזכות ובחובה להגנה לאומית עצמית, המוכרת במשפט הבין־לאומי.

כעבור שנה ומחצה של ויכוחים בלתי פוסקים יוצאת ומוכחת צדקתנו. עוד על סף המערכה הגורלית היה מי שגדפנו. אחר כך, באגרת ליושב ראש הכנסת, ביקש איכשהו להביע צער על דברי הפגיעה. כעבור ימים מספר קמה האחדות הלאומית הברוכה סביב בנינו הלוחמים, עדי פירוקה עם מתן צוו הנסיגה המבוהל, אשר בן לילה ביטל אה אשר נאמר בעוד יום.

בתקופה ההיא ערך את עתוננו ידידנו הבלתי נשכח, יוסף ויניצקי, הלא הוא בן, בעל העט המבורך. נטייתו הספרותית, כידוע, היה הפיליטון, אבל בימים הגורליים ההם עזב יוסף ז"ל את האירוניה ואת השחוק. כל מלה שיצאה מתחת לעטו במאמריו הקצרים, השנונים, היתה רצינית, רבת משקל. הפיליטוניסט חד־הבינוי פינה מקומו למוכיח אמיץ־הלב. בימים ההם עודם עמנו פרופסור קלויזנר, אבא אחימאיר, ירמיהו הלפרין, שלמה גפשטיין, יהיה זכרם ברוך. כולנו זוכרים את אשר נתנו בהגותם לעתוננו, ועל ידו לתנועה ולאומה.

עתון זה ליוונו במאמצינו להביא לברית ידידות בין צרפת ובין ישראל. כיום, הצורך והברכה בברית זו ברורים כמעט לכל איש בישראל. אבל היו גם ימים אחרים... נציג צרפתי אמר פעם, בנו־כחותנו, המשלחת רב־מפלגתית, שהגיעה אלינו מפריס כדברים האלה: „כאשר אחרים עדיין ביקשו להזור' לחבר העמים הבריטי, נשאו הם (אנשי תנועת החרות) את רעיון הברית עם צרפת. אין בישראל אדם נאמנים מהם לצרפת". כידוע, לא לשוא פעלנו, אם בישראל ואם בצרפת. למען ידידות וברית ביניהם. גם את הרעיון המדיני הגדול הזה שרת עתוננו בנאמנות ובחבונה.

ד.

מי ימנה את כל המערכות הציבוריות, בהן עמד, ובכבוד עמד, עתון זה? בפרק הקודם לא נמנו אלא אחדות מהן. דין, כדי להבין חשב, כי „מוטב" לא להחזיק את „ד"ח" בבית ולא להיראות עמו. לנאמנים ואלה שלחה, מקרב לב, תודה והוקרה. בטוחנו, כי הם כמונו מצטערים על ההפסקה, כמו שכמונו מקווים, כי עוד נשוב ונתכתב.

ו„חרות" גם איננו שבע עשרה שנים! הוא לו לעתון „חרות", מאז יסודו סופרים וכתבים, מן הטובים בישראל. הם עובדו. אין טענות. היה קשה. היו ימים — דווקא לא בשנים האחרונות — בהם השכר היה לא רק דחוק אלא גם דחוי... היו לו עובדים נאמנים, בין כאלה ששמותיהם הולכים לפניהם ובין אלה העושים מלאכתם בעריכה, במינהלה, בכתיבה, בחתיכה, בסידור, בהגהה ובהדפסה מבלי שישמותיהם יתפרסמו. על כולם הברכה ולכולם ההודה ביום פרידה.

והיה לו, לעתוננו, גם ציבור קוראים נאמן. אין הוא גדול בהופן יחסי, אך נאמנותו נבחנה, בעיקר בימים בהם מאן דהוא חשב, כי „מוטב" לא להחזיק את „ד"ח" בבית ולא להיראות עמו. לנאמנים זאלה שלחה, מקרב לב, תודה והוקרה. בטוחנו, כי הם כמונו מצטערים על ההפסקה, כמו שכמונו מקווים, כי עוד נשוב ונתכתב.